

Societat | | Actualitzat el 22/04/2019 a les 16:00

Esther Vivas: «L'esquerra té un complex a l'hora de reivindicar la maternitat»

L'autora del llibre 'Mama desobedient' reivindica que cal rebel·lar-se contra els models de mare imposats des del sistema capitalista i el patriarcat i que el feminisme també ha de reivindicar la criança

Esther Vivas, durant l'entrevista amb Nació Digital | Adrià Costa

La nostra societat és "hostil" a la maternitat. Aquesta és una de les principals conclusions de *Mama desobedient. Una mirada feminista a la maternitat* (Ara Llibres) tota una radiografia de com l'experiència de ser mare batalla contra un sistema social i econòmic que no només no la promou, sinó que la dificulta fins al punt d'encotillar la dona en uns patrons que no la deixen decidir i que generen frustració. Esther Vivas, llicenciada en periodisme i màster en sociologia, n'ha escrit pràcticament una enciclopèdia a partir d'aquesta tesi, que sustenta amb dades, una extensa bibliografia i l'experiència pròpia com a mare. A partir d'un relat amè, aporta una visió calidoscòpica que sacseja el concepte clàssic de maternitat i advoca per rebel·lar-se des del feminisme contra els models imposats.

- Les dones que són mares, ho són com poden i no com volen?

- Sí, perquè moltes vegades tendim a mirar la maternitat des d'un punt de vista molt individual, i es tendeix a jutjar molt què fa una dona i què fa l'altra. Les mares, quan ens jutgen, mai fem res bé. És important assenyalar que, moltes vegades com a mares, no fem tant les coses com volem

sinó com podem perquè el context ens determina molt. Aquest context i aquest sistema econòmic és hostil a la maternitat i això dificulta molt l'experiència materna.

- Sembla una paradoxa que se'ns hagi imposat, com expliques, una maternitat no feminista.

- S'han establert uns models de maternitat que són útils al sistema. Les dones hem d'encaixar en un model de maternitat patriarcal, que és aquell ideal de mare abnegada i sacrificada que té com a finalitat última cuidar de les criatures i del marit i que no té altres interessos. Aquest és un model que s'ha imposat al llarg de la història perquè el patriarcat ha utilitzat la maternitat com un instrument per controlar el cos de les dones. Per altra banda, davant l'ideal de maternitat sacrificada, l'alternativa que es planteja és la de la súper-mare que arriba a tot, que està 100% disponible per al mercat de treball, on sempre la criança queda supeditada al mercat. És un arquetip de maternitat que és útil al sistema neoliberal i capitalista. És aquí on la nostra experiència materna no compta per a res. Per això dic al llibre que cal rebel·lar-se contra aquests models de maternitat que ens han imposat i situar al centre l'experiència materna.

"Es dibuixa i es planteja una imatge de la maternitat que no té res a veure amb la de veritat. I això fa que, en la mesura que no arribem a aquest model, no ens hi sentim reflectides. Aleshores sents que has fracassat, que ets una mala mare"

- El fet que se li exigeixi a la dona ser una mare de matrícula d'honor i que, en paral·lel, tingui èxit professional, aboca inevitablement a la frustració?

- Totalment. S'estableixen uns ideals de maternitat que són inassumibles. Això fa que la maternitat carregui amb una alta dosi de culpa perquè, com a mares, mai podrem arribar a aquests ideals que s'han establert. A la vegada, es dibuixa i es planteja una imatge de la maternitat que no té res a veure amb la de veritat. I això fa que, en la mesura que no arribem a aquest model, no ens sentim reflectides amb allò que ens han dit que era des del cinema i la premsa del cor. Aleshores sents que has fracassat, que ets una mala mare. Cal començar a treure el que realment és la maternitat de l'armari. És contradicció, és ambivalència, és posar potes enlaire la teva vida personal, familiar, de parella i professional. Molt sovint no hi ha res que t'estimis més que la teva criatura però molts cops no pots amb ella. Conviure amb aquesta ambivalència és la millor manera de tenir una experiència materna positiva.

- Has patit en pròpia pell aquesta frustració en la teva experiència com a mare?

- Escriure el llibre és fruit d'una indignació ja no només amb el model de maternitat establert sinó amb com ens han pres la capacitat de decidir en la maternitat. Començant des del part. Aquesta imposició en què et diuen com has de parir o com has de donar de mamar i on no es té en compte moltes vegades les necessitats de la mare i de la criatura, és en certa mesura el *leitmotiv* i el llavor que em va portar a escriure. Jo he intentat decidir sobre la meua maternitat i això no és fàcil i no sempre és possible.

Vivas és llicenciada en periodisme i màster en sociologia. Foto: Adrià Costa

- Has trobat comprensió del teu entorn?

- Durant molts anys he participat en moviments socials i que es defineixen com a feministes, però em va xocar, quan em vaig quedar embarassada, prendre consciència de tot el que implicava la maternitat i de la seva importància social i política. Me'n vaig adonar que tot això en realitat no era reconegut, ja no tant per la societat en general, sinó per aquells moviments socials que aspiren a transformar la societat i dels quals jo havia participat. Vaig sentir que, com a feminista, era orfe de referents.

- Per què en aquests moviments que descrius no hi ha una reivindicació de la maternitat? Hi ha una certa incomoditat amb aquesta qüestió?

- Per una banda, tenim com s'ha utilitzat la maternitat per part del patriarcat. Com deia abans, s'ha utilitzat com un instrument de control del cos de la dona. O eres mare o no eres res, o eres mare o eres monja. La finalitat última de la dona era parir i tenir criatures i cuidar-les. Contra aquest determinisme és contra el qual els feminismes dels anys 60 i 70 es rebel·la i diuen que volen decidir sobre el seu propi cos, tenir accés a anticonceptius i decidir sobre la seva sexualitat. En aquest rebel·lar-se contra la imposició de la maternitat patriarcal es va caure en un cert discurs antimaternal i antireproductiu. No es pot confondre la institució de la maternitat i el sentit que el patriarcat dona a la maternitat i com l'utilitza, amb l'experiència materna.

"Des d'un sector del feminisme, reconèixer aquesta part biològica, incòmoda. Cal reconèixer la part biològica i cultural i reivindicar la maternitat en clau

feminista"

- **Fas referència també a la difícil acceptació per part de l'esquerra que la maternitat és "biosocial".**

- El segon element és aquest. La maternitat barreja biologia i cultura, és biosocial. Hi ha un element biològic obvi en l'embaràs, el part, el postpart, la lactància... Però, a la vegada, també és cultura. No neixes ensenyada a donar la teta, necessites que t'ensenyin la millor manera de fer-ho. Però el fet que sigui biosocial incomoda determinats sectors del feminisme. Reconèixer el caràcter biològic de la maternitat de vegades és creure que dones la raó a determinats sectors reaccionaris i pro-vida, que defensen que, com que tu ets dona i pots parir, has de ser mare i aquesta és la teva finalitat última. Des d'un sector del feminisme, reconèixer aquesta part biològica, incomoda. Cal reconèixer la part biològica i cultural i reivindicar la maternitat en clau feminista. La capacitat de decidir sobre el propi cos l'hem de tenir com a dones tant si ens volem quedar embarassades com si volem avortar. I, si ens quedem embarassades, hem poder decidir com volem parir o lactar.

- **Arran de l'auge del feminisme, s'ha obert alguna escletxa en aquesta capacitat que reivindiques de poder decidir com ser mares?**

- Aquesta nova onada feminista ha tret molts temes tabú de l'armari, com ara la pèrdua i el dol gestacional. Crec, però, que hi ha una nova onada de feministes que han crescut en una societat en la qual la maternitat ja no era un destí ineludible per a les dones i, per tant, una generació amb menys prejudicis sobre la maternitat, i això els fa tenir una altra relació amb l'experiència materna. Això fa que cada cop hi hagi més feministes joves que reivindiquen viure l'experiència materna, que és la principal diferència amb les feministes que en el passat es van rebel·lar contra el determinisme.

Esther Vivas ha madurat el llibre durant tres anys i mig. Foto: Adrià Costa

- La criança és una qüestió d'Estat?

- Sí. L'Estat s'hauria d'implicar en polítiques que afavorissin la natalitat, la criança i la maternitat. Ens trobem que els partits assenyalen que la natalitat està descendint, però justament són els partits amb posicions conservadores els que moltes vegades acaben reivindicant les polítiques a favor de la natalitat i la maternitat. Ho fan, però, com a instrument de control de les dones. La gran paradoxa és que diuen reivindicar la maternitat però porten a terme unes polítiques en clau social i econòmica que són contràries a la maternitat. Com es pot defensar la maternitat i, a la vegada, retallar en serveis públics, precaritzar el mercat laboral i apostar perquè s'especuli amb l'habitatge? Tot això que sembla desconnectat de la maternitat, en realitat hi té molt a veure. Si les dones i els homes d'avui no tenen fills i es s'ajorna la maternitat fins a edats molt avançades és perquè hi ha una precarietat laboral i de vida que fa molt difícil que moltes parelles es plantegin tenir criatures si ni tan sols arriben a finals de mes. Afavorir la maternitat i la criança no és només fer polítiques que donin suport a la maternitat i que apostin per una major conciliació, sinó que implica apostar per unes millors polítiques socioeconòmiques que acabïn amb les desigualtats.

- Creu que en aquesta campanya electoral hi ha opcions polítiques que defensin una maternitat que trenqui amb el sistema patriarcal?

- Per a mi, un partit que porti a terme polítiques en clau social, indirectament són polítiques que afavoreixen la maternitat. Ara bé, crec que l'esquerra té un complex d'inferioritat en relació amb la dreta pel que fa a les polítiques de maternitat perquè considera que reivindicar la maternitat és reivindicar una proposta conservadora. Crec que cal repensar la maternitat en clau feminista i emancipadora. La maternitat no és que tinguis fills i et quedis tancada a casa, vol dir que les dones puguem ser mares a la vegada que moltes coses més. El que ha entrat en campanya són les propostes que ha fet el PSOE i que avala Podem de reivindicar uns permisos iguals i intransferibles.

"En dos anys, el permís de paternitat s'ha incrementat en un 300%, passant de les dues setmanes a vuit, mentre que el permís de les mares no s'ha mogut ni una coma des de 1989 i no està previst que es faci"

- És més urgent allargar el permís de maternitat o el fet d'equiparar-lo al de paternitat?

- La baixa per maternitat de 16 setmanes ni tan sols permet donar llet materna al nadó de forma exclusiva fins al sis mesos que recomanen les institucions de salut. Per tant, és una prioritat allargar el permís de les mares, com a mínim, fins al sis mesos. Això no hauria de voler dir renunciar a què també s'ampliï el permís del pare. No es tracta de contraposar, sinó que s'han d'ampliar els permisos d'ambdós i haurien de poder ser transferibles en funció de les característiques de cada família. Avui s'ha posat tot l'èmfasi en equiparar el permís dels pares al de les mares i això ha fet que, en dos anys, el permís de paternitat s'hagi incrementat en un 300%, passant de les dues setmanes a vuit, mentre que el permís de les mares no s'ha mogut ni una coma des de 1989 i no està previst que es faci. A més, se'ns ha dit que l'equiparació dels permisos serviria per acabar de forma significativa amb la desigualtat laboral per qüestions de gènere i de

maternitat. Aquest discurs és limitat i reduccionista.

- Aleshores consideres que en l'àmbit de contractacions no s'afavoreix la igualtat amb l'equiparació de permisos?

- Les desigualtats de gènere a la feina no només tenen a veure amb el fet que tu siguis mare o no, sinó que la responsabilitat que recau sobre les dones va molt més enllà del permís de maternitat. Malauradament, quan la dona treballa, assumeix més responsabilitat en la criança perquè vivim en un sistema en el qual encara queda molt camí per assumir la corresponsabilitat. Això fa que la responsabilitat de la criança vagi més enllà del que pugui cobrir una baixa maternal. Si qui contracta té prejudicis, seguirà penalitzant la dona perquè, més enllà de la baixa de maternitat, continuarà sent la principal responsable de la criança de la teva criatura. Una altra crítica és que els permisos iguals i intransferibles només beneficien les famílies amb dos progenitors i, per tant, si ets una família monoparental -el 80% estan formades per mares- no reps cap benefici.

Aquest és el cinquè llibre de la periodista i sociòloga. Foto: Adrià Costa

- El mercat laboral hostil amb la maternitat empeny les dones, cada vegada més, a emprendre nous camins professionals?

- Per una banda, hi ha un sector de dones de classe mitja que, un cop veuen la dificultat de fer compatible l'experiència materna amb la feina, perquè l'àmbit laboral és hostil a la maternitat, es replantegen la seva carrera professional. Però la major part de dones treballadores no tenen aquesta capacitat de deixar la feina i reinventar-se a nivell professional. En realitat, com vivim la maternitat i com està pensat el seu encaix en el mercat laboral, penalitza les dones i encara més

les de classe social baixa. Si vols donar la teta o estar amb la teva criatura més enllà dels quatre mesos de la baixa, o bé et demanes una excedència que te la pagues pel teu compte o has de tornar a treballar. En realitat, tal i com estan pensats els permisos, penalitzen a la classe social més baixa.

- Al llibre també fas referència a la conversió de la maternitat i de l'úter de la dona en un negoci. La maternitat subrogada n'és el paradigma?

- Sí. La maternitat subrogada no es pot considerar una tècnica de reproducció més perquè implica mercantilitzar un procés biològic, que és un embaràs de nou mesos, i utilitzar l'úter de la dona com una mercaderia. És molt legítim que una dona i un home vulguin ser pares, però aquest desig no pot avantposar-se a drets de tercers: els de la criatura, que té dret a estar amb la mare gestant, i els de la dona gestant, que un cop signa aquest contracte renuncia durant nou mesos a decidir sobre el seu cos i la seva alimentació. I, si mai vol tornar enrere i trencar aquell contracte no pot fer-ho. A més, una mare per gestació subrogada no pot veure ni tenir cap tipus d'informació de la criatura que ha tingut per ordre expressa dels contractants.

"La maternitat subrogada no es pot considerar una tècnica de reproducció més perquè implica mercantilitzar un procés biològic, que és un embaràs de nou mesos, i utilitzar l'úter de la dona com una mercaderia"

- Aquells que defensen la maternitat subrogada al·leguen, precisament, la capacitat per decidir sobre el seu propi cos, sense tenir en compte per quin motiu hi ha dones que ho fan.

- Moltes vegades l'argument que s'utilitza, ho fa, per exemple, Ciutadans, és el fet de dir que hi ha dones disposades a ser mares gestants. Des del meu punt de vista és fals, no hi ha una demanda per ser dona gestant. Quan s'analitzen els països on la maternitat subrogada és legal i es permet, les mares gestants ho fan fruit d'importants dificultats econòmiques. L'embaràs durant nou mesos té un impacte en la teva salut física i emocional i renunciés totalment sobre el teu cos i la teva vida. A l'Índia, per exemple, són mares que es queden confinades en centres i a les quals se'ls diu què han de menjar, quina medicina prendre, no poden veure moltes vegades els seus familiars i hi ha estudis que demostren que després de donar a llum els ha suposat un trauma molt important no saber res de la criatura. Aquesta part és la que sovint no es té en compte.

- Des de la teva experiència personal, per què existeixen encara tants tabús al voltant de qüestions com les dificultats per quedar-se embarassada?

- Tot el que té a veure amb la maternitat està menystingut i invisibilitzat. La maternitat està envoltada d'un gran silenci, però hi ha uns aspectes, el del fracàs de la maternitat, que encara són considerats més tabús: la infertilitat, la depressió postpart, la pèrdua gestacional... Són processos que socialment poden ser considerats un fracàs, o bé perquè no t'has quedat embarassada o bé, en la depressió postpart, perquè no compleixes amb l'ideal de maternitat que socialment s'estableix. Per això moltes vegades no se'n parla i per això jo en parlo en primera persona al llibre. Creia que era poc honest parlar d'aquests temes i no posar també la meua pròpia experiència perquè parlar-ne és ajudar a normalitzar-ho. Els problemes d'infertilitat són una patologia social i moltes vegades se'n responsabilitza la dona.

"La solució als problemes d'infertilitat no és la tècnica, sinó que és política: millorar les condicions sociolaborals perquè la gent no ajorni la maternitat"

- Avui que la maternitat és una elecció, hi ha més dificultats per quedar-se embarassada.

- És una de les grans paradoxes. Hi ha un problema d'infertilitat vinculat a l'edat, però també n'hi ha d'origen desconegut o que pot estar vinculada a l'endometriosis, a l'exposició de tòxics, al model de vida... Sovint es culpabilitza la dona dels problemes d'infertilitat quan els problemes d'infertilitat masculina són molt significatius. En els últims 40 anys la qualitat de l'esperma en els països occidentals s'ha reduït a la meitat. Però, en canvi, quan les parelles fan un tractament de reproducció assistida o teràpies complementàries, és la dona qui assumeix la teràpia quan moltes vegades el problema d'infertilitat el té l'home. Sempre és el cos de la dona el que pateix. Se'n diu que la tècnica està allà per solucionar-ho, quan en realitat és fals i és un miratge. Les tècniques de reproducció assistida tenen un cost emocional, físic i econòmic molt elevat però sotmetre't a aquest tractament no implica quedar-te embarassada, és un gran negoci per al sector. La solució als problemes d'infertilitat no és la tècnica, sinó que és política: millorar les condicions sociolaborals perquè la gent no ajorni la maternitat i el context socioambiental perquè no dificulti la infertilitat humana.

Esther Vivas, durant l'entrevista. Foto: Adrià Costa

- La pressió social és un agreujant d'aquests silencis? Em refereixo al fet d'arribar a determinada edat i que el teu entorn repeteixi fins a la societat allò de "se't passarà l'arròs".

- Avui la maternitat és una elecció, a diferència de temps passats, però encara existeix un cert estigma si ets dona i no tens criatures. Això existeix. Però moltes vegades no es parla dels problemes d'infertilitat perquè socialment no està normalitzada i es viu amb culpa. Per això crec que parlar-ne fa que aquests processos es visquin amb menys solitud.

- Una de cada quatre dones nascudes al 75 no tindrà fills. És la precarització la principal responsable o és una qüestió d'elecció?

- La precarietat i la crisi accentua que es posposi la maternitat. L'estat espanyol és el país del món on la primera maternitat és a una edat més elevada, que és als 32 anys de mitjana. Això dificulta el fet que tinguis una segona criatura. Hi ha dones que posposaran la maternitat per avançar en la carrera professional, però moltes vegades passa que les dones nascudes als 70 hem viscut amb un cert miratge de què podríem ser mares quan volguéssim perquè les nostres mares quan van voler ser-ho van poder sense cap tipus de dificultat. No només una de cada quatre dones no serà mare, sinó que no ho seran perquè no poden i no perquè no volen per raons de fertilitat o econòmiques. Per això cal reivindicar la maternitat des d'una postura feminista. El feminisme ha de reincorporar la maternitat com una demanda central perquè les dones tenim dret a no voler ser mares i, quan volem ser-ho, ser-ho com volem.

- Assenyales que un dels grans cavalls de batalla és la violència obstètrica, l'"última frontera" de la violència masculista. Què és i com es pot superar si, com expliques, està "normalitzada" per la comunitat mèdica i socialment?

- Ens han fet creure que el part és una malaltia i que la millor manera d'atendre'l és medicalitzant-lo. Hem normalitzat cesàries innecessàries, episiotomies i parts instrumentals perquè hem cregut que parir és això, quan en realitat no és això. Un part és un procés fisiològic que necessita els seus temps i els seus ritmes. La millor professional per atendre un part és una llevadora, més que un obstetra, que està preparat per intervenir en un part de més alt risc. La majoria de parts són de baix risc i sovint la intervenció mèdica el converteix immediatament en un d'alt risc. És violència obstètrica no informar la dona adequadament de les pràctiques que se li fan, que no se la tingui en compte i que se la infantilitzi i, a nivell físic, cesàries innecessàries, episiotomies que es realitzen per rutina, parts instrumentals... La xifra és molt més elevada que la que recomana l'OMS al ministeri de Salut i només s'explica que es facin pels prejudicis, els interessos els protocols de l'organització sanitària. Aquestes pràctiques es fan per rutina, però no són innòcues a nivell físic i emocional. Una cesària, malgrat que moltes vegades se'ns planteja com una altra manera diferent de parir i sense dolor, és una operació de cirurgia major i la mortalitat materna és el doble que en un part vaginal. Això no se'ns diu.

"Ens han fet creure que el part és una malaltia i que la millor manera d'atendre'l és medicalitzant-lo. Hem normalitzat cesàries innecessàries, episiotomies i parts instrumentals perquè hem cregut que parir és això"

- S'està començant a qüestionar seriosament aquestes pràctiques que es fan de forma rutinària?

- La violència obstètrica es realitza en major mesura als hospitals privats, perquè allà els interessos privats passen per davant dels interessos de la mare i el nadó. Una cesària és més cara que un part vaginal i l'hospital i el personal sanitari cobra més. Això incideix en una xifra més alta de cesàries. Sí que és cert que s'han produït avenços en els hospitals públics per promoure parts més respectuosos i humanitzats, però arran de moviments de dones que han reivindicat un part respectat. Però aquests avenços no són d'obligat compliment i el teu part acaba sent d'una manera o altra en funció de l'hospital i el personal que t'atengui. Hi ha hagut canvis, però el problema és que encara hi ha una part significativa del personal de salut que no reconeix la violència obstètrica. Malgrat que hi ha personal de salut compromès en acabar amb aquesta violència, i la defineixen com a tal, la Societat Espanyola de Ginecologia i Obstetrícia segueix negant que existeix i la considera un atac contra la seva pràctica professional. Això és un last, perquè si no posem nom a aquestes pràctiques que l'OMS ha reconegut com a violentes, difícilment les podrem eradicar. Necessitem crear aliances amb els professionals de la salut i, per tant, és important que siguin els primers en reconèixer-ho.